

בלבבי משכן אבנה

כל החומר המופיע בעלון זה חדש

חדש! כלבניפדיה עבודת ה'
חדש! עץ חיים למתחילים

י"ג עיקרים

יסודות האמונה לרמב"ם היסוד הרביעי

שהוא לקח את כח האמונה בקדמות והכניסה לכלים אחרים בנפש שלא מתאימים לאור, או להכרה שהוא מכיר.

משל למה הדבר דומה, יש לאדם בבית שמן ותפוחי אדמה, במקום להשים כל דבר במקומו, הוא החליף את היוצרות, הוא שם כל דבר בכלי של זולתו. ובנמשל, לכל דבר בבריאה יש את מקומו, אין לך דבר שאין לו מקום. כל ידיעה שהאדם יודע, וכל קליטה שהאדם קולט במערכת של חמשת חושיו, הוא צריך להכניסה למקומה שלה. ואם הוא מכניסה שלא למקומה שלה, הרי שהדברים לא יפעלו.

לדוגמא, יש באדם את כח המחשבה, כח הזכרון, כח המדמה, כח ההרכבה, וכח השומר. אם לאדם יש דמיון והוא חושב שהדמיון הוא מחשבה, הרי שהוא מכניס את הדמיון למקום המחשבה, ובכך גורם להרס גמור. אבל אם הוא לוקח את הדמיון ומכניס אותו למקום המדמה שבנפש, וברור גדרו במקום המדמה - זה מקומו, זה מהותו, הרי שהוא נמצא במקומו הראוי לו.

כאשר האדם לוקח דבר בבריאה ומניחו שלא במקומו שלו, בלשון כללית זה נקרא 'גלות'. כלומר, במקום שזה יהיה גלוי, זה נעשה 'גלות'. זוהי גאולה וגלות. כל גאולה היא גילוי, וכל גלות היא הגלות של הגילוי, שעל ידי כן הדבר מתגלגל למקום לא לו.

וביחס לסוגייתנו של הכרת הקדמות, כמו שנתבאר לעיל, הכרה זו נמצאת רק בכח אחד בנפש - כח האמונה, שבו נאמר: "ויפח באפיו נשמת חיים" - 'מאן דנפח מתוכו ומדיליה נפח'. ושאר כל כוחות הנפש, אסור להם בשום פנים ואופן לגעת בהכרת הקדמות. הם אמנם מקבלים הארה ממקום הכרת הקדמות בבחינת "מרחוק הוי"ה נראה לי", אבל אסור לצרף את הכרת הקדמות לכל כח אחר בנפש. ואם האדם מצרפו לכח אחר, עליו נאמר: 'ראוי לו שלא בא לעולם'. מדוע, כיוון שהוא עוסק במקום שקדם לעולם, ועל ידי כן מדבק את עצמו במקום שלא בא לעולם

- ושם בעצם גניזתו. ■ המשך בע"ה שבוע הבא מתוך סדרת 'דע את אמונתך' - י"ג עיקרים לרמב"ם, היסוד הרביעי.

ומצד כך, כהגדרה כללית, כביכול אנו נבראנו מהבורא ית"ש, לנקודת ואנו נקראים בניו של מקום, כלשון הפסוק: "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכל הולדה מורכבת משני זיווגים: זיווג של נשיקין, וזיווג היסודות. ומהי הנשיקה - נפיחת פיו ית"ש. ומצד כך אנו נקראים 'בנים', שנבראנו כביכול מאותה נפיחה של נשיקת פיו ית"ש, שבעומק זה נקרא 'מיתת נשיקה'.

עכ"פ, כאשר גילוי האלוקות מצטייר כראוי בצורת האדם, האדם מבין שזהו מעשה המרכבה של נפשו. המרכבה של הנפש בשורשה הגמור זו ההרכבה של האלוקות שחלה בתוך מציאות הנברא. ומצד כך זהו שורש מעשה המרכבה שמתגלה בבן הבכור שנקרא 'ישראל', 'בכור' - 'מרכבה', 'בנים אתם לה' אלוקיכם" - "בני בכורי ישראל".

עד כאן נתבארה נקודת הסכנה הראשונה שמונחת בהכרה של מקום הנפיחה, שאם האדם אינו תופס זאת נכון, הוא הופך את עצמו ח"ו לאלוהות. ואם הוא תופס זאת נכון, הוא מבין שזוהי שורש ההרכבה שבבריאה.

הסכנה השניה - שאלת 'מה לפני'?

נעבור לנקודה הסכנה השניה בהכרה של מקום הנפיחה. האדם בנוי מכוחות של מחשבה, התבוננות, דעת, אהבה, התפארות, הודיה, התקשרות ושפלות, זו קומת כוחות נפש האדם בכללות. כאשר מתגלה לאדם הכח הפנימי שנקרא 'קדמות', אם האדם מנסה לשלשל כח זה למטה ולהשתמש בו מכח החכמה ולמטה, כאן האדם נופל לכל הקושיות שישנם בעולם, ועובר על האיסור לשאול את שאלות 'מה לפני' ומה לאחור' שהובא במשנה בחגיגה (יא ע"ב).

סוגיית ה'קדמות' נקראת בלשון המשנה 'מה לפני'. ובמשנה שם נאמר: 'כל המסתכל בארבעה דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם: מה למעלה, מה למטה, מה לפני, ומה לאחור'. ולכן, אם האדם משלשל את כח הכרת הקדמות שבנפש למקום החכמה שבנפש ולמטה, הוא שואל ממקום השאלה, ממקום התגלות החכמה וההתבוננות. שאלה זו נובעת מכך

פרק ח' | יראה ומוסר

עומק מי שטועה ועיקר כל עסקו הוא בעיני יראה ולא בדב-
רי תורה אז כהגדרה כללית נתבאר לעיל, שזה סוגיא של מוח
מול סוגיא של לב, שהשכלה של דברי תורה נראית אצלו מוח,
והוא תובע לב, ולכן הוא עוסק בעיני יראה, אבל בפנים שחוזר
ומחדד כאן הנפש החיים, לאחר הבנת הסוגיא לארכה ולרחבה,
מי שעוסק בעיקר בעיני היראה יש לו את כוח הגבול שבנפש,
אבל אין לו את כוח התפשטות של ארוכה מארץ מידה ורחבה
מיני ים, ולכן הגבול שלו היא יראה, והיא לא אוצר, כי האוצר
הוא הכלי המקבל והמגביל את התפשטות החכמה. ויתר על
כן אם הוא לא עוסק בחכמה, ברור שאין לו את היראה הדקה,
שמגדירה כל דבר ודבר בעיסקה של תורה.

אלו הם שני מדריגות של יראה, א. יראה של אוצר ככוח הגבול
הכללי בנפש, ב. ויראה של שכל יראה של חכמה "יראת ה' היא
חכמה", ככוח המגביל והמגדיר כל דבר ודבר בדברי תורה, ומי
שעוסק רק ביראה בפועל קונה את כוח הגבול של הפועל אבל
חסר לו את ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים, ובלשון פשוטה
כוח הגבול זה נברא וארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים זה הארת
אין סוף שאין לו קץ, אז מי שעוסק רק ביראה ואינו עוסק בתורה
יש לו את כוח הנברא שבו, אבל אין לו את הארתו יתברך שמו,
שזה אור שאין לו קץ ואין לו גבול.

**ולא כיונו חז"ל במאמרם הנ"ל, "אין לו להקב"ה כו' אלא אוצר
של יראת שמים בלבד", אלא על אותה היראה שבתוכה מו-
נחים המון תבואות מקרא משנה והלכות ושאר עיני תורה,
שהיראה היא אוצר הטוב, ומשמרת שיתקומו אצלו, ערוכים
ושנונים בפיו, וחרותים על לוח ליבו, כמו שמוכח ומוכרח ממה
שאמרו עוד [ברכות ח' א'] אין לו לקב"ה בעולמו אלא ד'
אמות של הלכה בלבד.**

הנפש החיים כבר הזכיר את זה לעיל, שנאמר, שני לשונות בד-
ברי חז"ל, מחד נאמר "אין לו לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של
הלכה בלבד" ומחד נאמר "אין לו לקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר
של יראת שמים בלבד".

הגדרת הדבר היא כך, המציאות של הכלי היא יראה, המציאות
של החכמה היא מה שהיא נמצאת תוך הכלי, וא"כ כשנאמר,
אין לו לקב"ה אלא ד' אמות של הלכה, ואין לו לקב"ה אלא
אוצר של יראת שמים בלבד, זה לא שני דברים, אלא זה אור
וכלי, ששני המאמרים קאי על אותו דבר, כמו שהסביר הנפש

החיים. ■ המשך בע"ה בשבוע הבא מתוך קובץ שיעורים על ספר נפש החיים שער ד'

ואחר כך אמר (שם): "גם ברכות יעטה
מורה", והכינוי "מורה" מתכון אל ה' יתעלה,
ופרוש הדבר שאומר הוא כי מתוך נדבתו
יתעלה וטובתו עם השואפים אליו והולכים
לקראתו עד שמקלסים אותו ברוח הקודש
שהיא ה"פגיעה" - שעליה רומז הוא במאמרו
(שם שם, ג'): "לבי ובשרי ירננו אל אל-חי".

"ברכות יעטה מורה" - כלומר, מהלשון שהתורה
נקראת 'תורה', שהיא מורה לאדם את רצונו
יתברך, מגלה את רצון הבורא, כך גם הוא ית"ש
נקרא 'מורה', שמורה לאדם את הדרך. ובעומק
יותר, הדרך שהבורא ית"ש מורה לאדם, זוהי הדרך
להגיע אליו יתברך, שהיא מדרגת "הפגיעה". וכאשר
הקב"ה מורה לאדם את הדרך השלמה, מתקיים:
עד שמקלסים אותו ברוח הקודש שהיא "הפגיעה".

מצד ההבנה הפשוטה, כאשר האדם מקלס את
בוראו, הוא מקלס אותו לפי מדרגתו שלו. אך
בעומק יותר, מדרגתו של משה רבינו היא ששכינה
מדברת מתוך גרונו של משה, ומעין כך מתקיים
אצל כל חכם וחכם, שהוא מעין מדרגתו של משה
רבינו - "משה שפיר קאמרת". וכאשר משה, או
מעין דמשה, משבחים את הקב"ה, הם משבחים
אותו מדין השכינה שמדברת מתוך גרונו. מעין
מה שנאמר בדוד המלך ששרתה עליו רוח הקודש
כאשר הוא אמר את מזמורי 'הללו-יה'. ולפיכך,
התשבחות ו"גם ברכות" שמברך האדם את הקב"ה,
בברכות השבח וברכות ההודאה, נעשים גופא מכח
ה"פגיעה". ואזי הדיבור שהאדם מדבר עם הקב"ה,
הוא מעצם התקשרותו.

ובעומק, זוהי מעין מדרגת הנבואה שנקראת כך
מלשון 'ניב-שפתיים', שגם הדיבור עצמו הוא נבואה
במדרגת ההידבקות, כמו שמאריך הרמח"ל. וכבר
נתבאר שהנבואה מורכבת משני חלקים, פנימיותה
- דביקות, חיצוניתה - דיבור, והדיבור נובע ממעמקי
מציאות הדביקות, והיא הנקראת כאן בלשונם של
הראשונים מדרגת ה"פגיעה". ועל ידי כן כאשר
האדם מדבר, הוא מדבר את מה שהשי"ת מורה
לו לדבר. כמו נביא שמדבר בדבר ה', הוא מדבר
את מה שהנבואה הורתה לו, מה שהוא יתברך שמו
הורה לו לדבר. כך גם כאשר האדם משבח ומקלס
לקב"ה, הוא מקלס את מה שדבר ה' משבח את
עצמו כביכול.

פרק ז | דרך אחת לעומת ריבוי דרכים**הריבוי מעבר לגבול היכולת**

כפי שהתבאר, מלבד הנקודה השורשית שהוזכרה, שהריבוי קשה לנפש היות ובעומק הנפש מחפשת את המהלך האחד שלה, ובדקות, היא מחפשת את האחד ואת האחד שלה. עוד אחד מהסיבות החזקות שהריבוי קשה לנפש כנקודת ריבוי בכל דבר, שהרי יש גבול למוחין. וקושי הריבוי הוא לפי ערכו ושיעור יכולותיו של כל אחד, כאשר ישנו ריבוי מעבר לשיעור שלו, ישנו קושי.

ובזה ראשית כל צריך לדעת, שיש בני אדם שהתרגלו ללמוד ולהפעיל רק מעט את המחשבה, ולכן הריבוי קשה אצלם. והרי הם כבני אדם שבקושי למדו תורה ומנסים ללמד אותם בגיל מבוגר שיש להם קושי. אך אין זה מחמת שבעצם המוחין שלהם הם לא מסוגלים לכך, אלא מחמת שהיתה אצלם תרדמת המוחין במשך שנים ולכן עכשיו יש להם קושי. על כן, לא כל מה שנראה לאדם קשה בתחילה, זה כבר אומר שאין זה חלקו שלו באורייתא. וצריך לבדוק כל דבר לעומקו.

העבודה המעשית

כעת נבאר את האופן המעשי שבדבר איך לפעול. אך נקדים לומר, שאם כל דבר שהאדם לומד הוא לומד אותו כנקודה לעצמה אזי הדברים שיאמרו הינם פחות חשובים. אולם כבר התבאר שצריך ללמוד מהלך של דברים, לעקוד את הדבר ולצרף ולחבר אותו, ולא לחיות רק בעולם הנקודים שכל נקודה ונקודה היא לעצמה.

סיכום הדברים באמצע הלימוד

בכל דבר שהאדם לומד יש שתי חלקים - יש חיצוניות ויש פנימיות. לכן גם בענין לימוד באופן של ריבוי, יש את הדרך החיצונית ויש את הדרך הפנימית.

הדרך החיצונית היא, שהאדם עוצר בכל שלב ומסכם את הדברים שלמד, הן סיכום שכלי, והן סיכום על גבי הכתב. ומי שכוח הציור שלו חזק ובהיר, יכול גם לצייר את מהלך פני הדברים, ולא מדובר בציור של תפוזים ועגבניות, אלא ציור שכלי של מהלך פני הדברים.

אם כן, יש את האופן של סיכום שכלי שבו האדם עוצר באמצע ומחשבן את הדברים שלב ע"ג שלב מתחילתם עד כה. יש את האופן שהוא מעלה את הדברים על גבי הכתב. ומי שכח הציור שלו חזק, הוא גם מצייר את זה בחשבון שכלו. ■ המשך בע"ה בשבוע

הבא מתוך סדרת שיעורים "דע את תורתך דרכי הלימוד"

זו מדרגת התפלה שאנו מתפללים, שתיקווה אנשי כנסת-הגדולה, ק"כ זקנים וביניהם כמה נביאים. ברכות השבח שהם ג' הברכות הראשונות, וברכות ההודאה שהם ג' הברכות האחרונות, הם מדין מקלסים אותו ברוח הקודש, כלומר, ששורשי הדברים הללו הם ברוח הקודש. ואזי כאשר האדם נמצא במדרגה הזו של ה"פגיעה" בו ית"ש, גם דיבורו הוא חלק ממדרגה זו.

לפי"ז להבין עמוק מאד. אנו עוסקים במדרגת ההתבודדות, כפשוטו, כאשר האדם מתבודד, הוא נמצא לבדו. וכאשר הוא מתבודד עם בוראו - יש כאן שניים. אך שלמות מדרגת ההתבודדות היא, כאשר האדם נכלל בבורא. כל זמן שהאדם הוא הויה לעצמו, והוא דבק בבורא, הם עדיין במדרגת 'שניים', ואין כאן התבודדות שלמה. ולכן, כאשר האדם מדבר עם הבורא, יש כאן דיבור בין שניים, ואין כאן התבודדות שלמה. אבל כאשר הדיבור של האדם הוא 'רוח הקודש', שהשכינה מדברת מתוך גרונו, הרי שמי שמדבר כאן זהו הבורא יתברך שמו לבדו כביכול, ואזי זהו דיבור של 'אחד', ולא דיבור בין אחד לרעהו.

זוהי שלמות העומק הנורא של הדיבור בהתבודדות.

יש להבין עמוק. כאשר בהתבודדות יש שניים, זו לא התבודדות שלמה - יש בורא ויש נברא. ההתבודדות השלמה היא, כאשר הנברא בטל לבוראו, ונכלל בבוראו, ואינו עולה בשם, ואזי יש כאן רק אחד. מעין קודם שנברא העולם, שהיה הוא אחד ושמו אחד. וכאשר בהתבודדות יש גם מהלך של דיבור, אם הוא מדבר אל הבורא כדבר איש אל רעהו, הרי שיש כאן שניים. אולם, שלמות מדרגת ההתבודדות באופן של דיבור היא בבחינת "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", שכביכול כמו שהאדם מדבר עם עצמו, "דיברתי אני עם לבי", כך בשלמות מדרגת ההתבודדות, מעין מדרגת תפלת העמידה, כאשר האדם מדבר, כביכול הקב"ה מדבר עם עצמו. זהו העומק שנאמר כאן: **עד שמקלסים אותו ברוח הקודש שהיא ה"פגיעה" - שעליה רומז הוא במאמרו (שם שם, ג'): "לבי ובשרי ירננו אל אל-חי". ■ המשך בע"ה בשבוע הבא - מתוך שיעורים על ספר "המספיק**

לעובדי ה'

סוגי לימוד ששייכים להשבתים

א) הרב מסביר שיש ג' סוגי לומדים, יששכר, יהודה, ודן. למה יש רק ג' סוגי לומדים ששייכים דוקק לג' שבטים אלו? ולכאורה הכח של לימוד התורה שייך יותר להשבתים של יששכר, יהודה, יוסף, ולוי (ומלמדים משמעון) וא"כ למה האפשרויות הם רק יששכר יהודה או דן? האם באמת יש יותר סוגי לימוד ששייכים לשאר שבטים (כגון נפתלי גד זבלון וכו') ואם כן, האם הרב יכול לכתוב בקיצור הסוג שללימוד ששייך לכל הי"ב שבטים?

ב) האם אלו לומדים ששייכים לשבת דן (מאסף לכל המחנות) מתקנים יותר את כח התערובת של ערב רב, כיון שיש תערובות ע"י הערב רב, ו"מאסף כל המחנות" מאסף כל הידיעות במקום אחד ומברר התערובות? (ובאמת מצינו ששבת דן היו נמצאים בסוף המחנה אצל הערב רב, וזה היה עושה פגם בשבת דן כנראה, וא"כ דוקא שבת דן יש בהם התפקיד לברר התערובות של הערב רב, ע"י כוחם שם אסיפת ידיעות ובירור ענינים בלימוד התורה? ואם כן, אלו ששייכים ליששכר או ליהודה אינם מבררים את התערובות של הערב רב, רק שבת דן

ג) ובכלל, איך שייך שיהא האדם בלימוד סוגיא שורשו בשבת יששכר או יהודה או דן כו' אם הוא לא בא באמת משבת הני"ל? האם שייך שהאדם בא מראובן אבל אופי נפשי וסוג לימוד שלו שורשו בשבת אחר?

תשובה: א. בקצרה - פן אחד לדברים.

ראובן - רואה את הנולד - ראו בן. איזהו חכם הרואה את הנולד. שמעון - שמיע לי סבירא לי. בעל סברא. לוי - חיבור של לשיטתו - ילוה - חיבור. יהודה - תפיסת עצם. שם הוי"ה - עצם. יששכר - יודעי בינה לעתים כמ"ש בקרא. זבלון - ממרחק תביא לחמה. מצרף סוגיות רחוקות ההדדי. גד - המשכה של מופשט שמתפשט - כצורת ר' שמעון. אשר - משנה סדורה ללא סיגים, מעדני מלך. דן - מאסף לכל המחנות, לכל השיטות. נפתלי - נתעקשתי - עמל להבין עד סוף הענין. יוסף - מחדש בטובו ומוסיף. שומע ומוסיף. בנימין - בחלקו ביהמ"ק, "בונה" צורתא דשמעתתא.

ב-ג. כן. לברר מה לערב ומה לא. לכל אחד יש הכל ולעולם צריך לעסוק בעיקר בחלקו. ויש כללות ופרטות ראובן שבראובן, שמעון שבראובן, לוי שבראובן וכו', כנודע. ולכך בכל שבת יש הכל, בפרטות. אולם בכללות שייכים לשורשם. וזהו כאשר נשמות היו כסדרם, משא"כ בגלגולים יש אפשרות שנתגלגל מלשון גלות לא במקומו.

דברים (ב, ל) - ולא אבה סיחון מלך חשבון העברנו בו וגו'. ועיין מלבי"ם (חקת, כא, כא) ההבדל בין מאן ובין לא אבה, שלא אבה הוא בלב, מבאר שהיה ראוי שיאבה בלב ושיפול עליו פחד, רק שה' הקשה את רוחו.

ועיין רמב"ם (שמונה פרקים, פ"ח, ד"ה ועל זה) ועל זה האופן בעצמו היה עונש סיחון מלך חשבון, שהוא למה שקדם ממריו אשר לא היה מוכרח עליו שיענשו ה' בשמנעו מלהענות לישראל, עד שהרגוהו, והוא אמרו, ולא אבה סיחון מלך חשבון העבירונו בו. ויעויין בעקדת יצחק (שמות, שער לו, וירא-בא, ד"ה ובמדרש) הורה בלי ספק, כי מה שלא אבה היה לסבת שהקשה השם את לבו, ולא שהקשה ה' את לבו יען כי לא אבה.

והנה כח לא אבה של סיחון, נדבק במדת מה בישראל, כמ"ש (תהלים, פא, יב) אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים וגו', ולא שמע עמי לקולי, וישראל לא אבה לי. ומכח כך נגרם בפועל שלא אבה סיחון. וכן במואב, כמ"ש (שופטים, יא, יז) וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה וישב ישראל בקדש. ושורשו בפרעה שכתוב ביה ולא אבה לשלחם. אולם עצמות מדרגת ישראל הוא אבה - רצון. בבחינת רצונינו לעשות רצונך. ולכך הם - ישראל, רוצים בקב"ה, ומכח כך רוצה הקב"ה בהם. וכמ"ש (דברים, י, י) לא אבה השחיתך. וכן כתיב (שם, כג, ו) ולא אבה ה' אלהיך לשמע אל בלעם. ועיין תוס' יבמות, קו, ע"ב, ד"ה מודה רבא.

ועיין חת"ס (תורת משה, דרוש ל"ז, אדר ב') וז"ל, כי כללות ישראל הוא רצון עליון, כדכתיב רוצה ה' בעמו. ועיין רמח"ל (תהלים) זכרני ה' ברצון עמך, שהם הנשמות דישראל, בסוד רצה ה' אלקינו בעמך ישראל, ונקראים רצון לפי שהיו מרצים להקב"ה במעשיהם. וזהו מצד ישראל. וכן להיפך מצדו ית"ש, כמ"ש ביסוד העבודה (ח"ב, ש"ח) רבי חנינא בן עקשיא אומר, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, כלומר שאהבת השי"ת לבני ישראל הוא רצון גמור כרצון האב לבנו. וזהו עומק חיבור ישראל לקב"ה, התקשרות רצון ברצון. והכח המקשר, משה, שהוא גימט' רצון כנודע, כמ"ש בלוקוטי תורה (שמות). ולכך נסתלק בהיכל רצון (כמ"ש בזוה"ק תרומה, קנו, ע"א). ועיין פע"ח (שער השבת, פי"א). וליקוטי תורה (וזאת הברכה). וכתבי הרמ"מ משקלוב, (ביאור הזוהר, דף בב). ובית עולמים (עמ' קב"ט).

שלח | ה-ק

לפני כל קהל עדת ישראל. קהל, קה-ל. קה בחינת קהה, כמ"ש (יחזקאל, יח, ב) ושני הבנים תקהינה. וכן (קהלת, י, י) אם קהה הברזל. ועיקר גילוי זה מתגלה בנקבה, בן-קה. והיינו ששורשה במדרגת בן, אלא שנעשה קהה. ועניינה שירדה ממדרגה עצמית, ונעשית קניינו של הבעל, האשה נקנית. קנה, נ-קה. ונגלה בפרט ביוצא מן הקנה (בחינת קנה וושט), קול, קולה, קה-לו, קול באשה ערוה. ונגלה למטה במקום ערותה, במקום שבה נעשה נקב, נקבה. מלשון קבה, קלה, קה-ב. ובמקום זהו בחינת בקעה. בע-קה. שהוא נקבה של מקום.

וכח קלקול זה נשתלשל אצל עמלק, "אשר קרך", "אשר קרהו", קרה, ר-קה. והיינו שנתקרה חמימותו ונעשה קהה. וע"י רפו ידיהם מן התורה ונעשית דעתו כדעת אשה שדעתה קלה, ל-קה. וכח ההולדה מכח דעת, ואין קישוי אלא לדעת, ונעשה חמימות, ויורה כחץ. ומכח עמלק, קרה, קרירות, נעקר כח הלידה, אצל זכר מקרה, קרי. ואצל נקבה נעשית עקרה, רע-קה. ועיקר תיקון פגם זה נגלה אצל רבקה, רב-קה, שהייתה עקרה ונפקדה. ויתר על כן נגלה אצל שרה, שתחלה הייתה עקרה, והייתה בצרה וצוקה, צו-קה. ומועקה, מוע-קה. וכן נעשית זקנה, זן-קה. ואזי צחקה, צח-קה. אולם זעקה, זע-קה, ונפקדה, פד-קה. ובקשה, בש-קה. ויתר על כן היניקה בנים שרה. הנקה, הנ-קה.

ואופן תיקון הנקבה, יש בו כמה פנים. א. צדקה, צד-קה. כי צדקה ניתן למקבל בחינת נקבה. ב. בחינת קיבוץ כל החלקים, הקהל, קהל, ל-קה. כי ע"י קיבוץ כל החלקים מה שיש בזה אין בזה וחוזר חלילה, ועי"כ נשלמים כל החסרים, כל הקהות כולם. וזהו בחינת שלמה הנקרא קהלת. שלמה אותיות השלמה, שע"י שמקהיל ומצרף הכל, בחינת לב שמקבץ כל ישראל, כמ"ש הרמב"ם, עי"ז נעשית השלמה של כל החלקים שמשלימים זה חסרונו של זה. ג. תקוה, תו-קה. שהחסר שיש בו נקבה, מצפה ומקוה להשלמתו מן השלם. מן הקדושה, דוש-קה.

ובהשלמת החסר נעשית נקמה במי שגרם החסר. נקמה, נמ-קה. וכתב המס"י שאין לך מתיקות יותר מן הנקמה. מתוקה הנקמה. מתו-קה. וזהו כי יום נקם בלבי. ואזי הנבראים נכללים בבוראם בבחינת מ"ש בהמוכר את הספינה, עתידין צדיקים שיקראו ע"ש בוראם. והיינו בחינת קשת, דבר המוקש לך. הקש, קש-ש. וניצוץ הארה זו גנוזה כבר עתה בשבט לוי אצל קהת, קה-ת, בחינת ולו יקחת עמים.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אלקנה, קוה, קנה, בקעה, קרה, דפקה, בהק, קהל, הקיץ, צדקה, מתקה, קלה, קמה, קצה, קרבה, קריה, בקשה, דבקה, דקה, קלה, הדק, הוצק, הקדש, החליק, הינקה, משקה, קהת, הקים, הקיץ, הקיצה, הקשב, הקש, קשה, קבה, הסק, הקל, נקבה, לקחה, לקטה, נקלה, חקרה, עקרה, צדקיה, צוקה, קדמה, רבקה, זקנה, רקמה, שקטה, זעקה, חוקה, חוקיהו, חיקה, יהויקים, יהוצדק, נקה, יקה, מועקה, מקנה, מוקדה, נקמה, עוקה, מתוקה, צחקה, קהה, קפצה, קהלת, קולה, קיטיה. ■ המשך בע"ה בשבוע הבא נכתב על ידי הרב שליט"א במיוחד לעלון זה

דברים (י, י) לא אבה ה' השחיתך. ואמרו (סדר עולם רבה, פ"ו) ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה וגו' לא אבה השחיתך, כימים הראשונים, מה הראשונים מרצון אף שנים מרצון, אמור מעתה אמצעים בכעס. והיינו שלא נתגלה בימים האחרונים רצון גמור אבה, אלא נגלה שלילה, לא אבה ה' השחיתך. והיינו שעדיין נשאר צד מסוים של מ' אמצעים של כעס.

והוא בחינת מ"ש (שבועות, יג, ע"א) יוה"כ מכפר לשבים, ואינו מכפר לאינם שבים. ולחד מ"ד מכפר אף לאינם שבים. והיינו שבפנימיות מאיר מ' ימים ראשונים שהם בחינת אבה. ובחיצונות מאיר מ' ימים אחרונים, בחינת לא אבה ה' השחיתם. ועיין בעל הטורים על אתר, וז"ל, לא אבה, ג'. לא אבה ה' השחיתך, וישראל לא אבה לי (תהלים, פא, יב), לא אבה יבמי (דברים, כה, ז), אע"פ שישראל לא אבה לי, לא אבה ה' השחיתך. והוא מהארת מ' ימים ראשונים, ודו"ק. אולם מאיר בפועל רק לא אבה, ולא מאיר "אבה" ממש, כנ"ל.

וטעם הדבר שלא אבה, כתב הרמב"ן שם וז"ל, וטעם לא אבה השחיתך, שלא רצה שלא תבואו את הארץ כטעם ויסף עוד להניחו במדבר ושחתם לכל העם הזה (במדבר, לב, טו). ועל דרך האמת, לא רצה שתהיה משחת ממנו שלא יהיה שמו הגדול עמך.

והבן שלטעם ראשון מפני שלא רצה שתבואו לארץ, והיינו שמדרגת הארץ שנקראת בן מלשון רצון (כפי שבואר לעיל), היא גופא מעוררת את הארת "לא אבה", הארת הרצון לא לכלותינו. ויתר על כן, שורש אחיזתנו בארץ מכח האבות. וזהו "לא אבה" מכח האבות, שהאירו הארת אב, רצון.

והטעם הנוסף שכתב הרמב"ן, "לא רצה שתהיה משחת ממנו שלא יהיה שמו הגדול עמך". והיינו שרצונו גילוי שמו בתחתונים, בבחינת כל בי עשרה שכינתא שריא. ובדרך רמז, כתיב (בראשית, יח, לב) לא – אשחית בעבור העשרה, ר"ת אבה. והרי שעולה "לא אבה", בעבור העשרה לא אבה להשחית. כי התכלית גילוי האלקים בנפש, עשרה, ובמקום, א"י. ובדרך רמז, כתיב (שם, כ, יא) אלקים במקום הזה, ר"ת, אבה. שהאבה רוצה בגילוי האלקים במקום. וכן נגלה בנפשות בבחינת (שם, לז, כז) אחינו בשרנו הוא, ר"ת אבה. והיינו חיבור של נפשות. ■ המשך בע"ה בשבוע הבא נכתב על ידי הרב שליט"א

טמון אלא הוא בבחינת "בהמצאו" בבחינת "קרוב", ואז מתגלה הכח הפנימי בנפש של האב שהוא ה"אורח מישר".

שתי פנים של פניה להקב"ה, ממקום של "אורח מישר", וב"דרך עקלתון"

להבין עכשיו יותר עמוק, להבין לפי זה בסדר כוחות הנפש של האדם, מהו היחסיות שלנו אליו יתברך שמו מכח השם תואר אב:

יש שתי עומקים באיזה פנים האדם פונה למדרגת האב אליו יתברך שמו, יש אופן שהאדם פונה לבורא ית"ש במדרגת תפילה הנקראת "עשה פילולים עם קונו", וכדרשת חז"ל על "ויפלל", ש"עשה פילולים", שהוא מאותו לשון של פלפול, דרך ויכוח. ויש אופן שהאדם פונה אליו יתברך שמו באופן שהוא מדבר עם בורא העולם מהמקום של מדרגת התמימות בנפשו. כאשר האדם פונה לקב"ה באופן של "ויפלל", "עשה פילולים עם קונו", לאיזה אב, בעומק, הוא פונה? אב שמתגלה ב"אורח עקלתון", לא ב"אורח מישר", ומשם הוא פונה במעמקי נפשו אליו יתברך שמו, בודאי שהקב"ה שומע תפילת כל פה, אבל מאיפה הוא פונה לבורא עולם? מאותו דרך של עקלתון.

ניתן דוגמא שמבוארת בדברי רבותינו, אנחנו מבקשים בימים האלה חיים, ומבקשים פרנסה, אחד מרבותינו אמר, על הנידון מה צריך להיות עיקר הבקשה, האם על חיים או על פרנסה? ודאי כפשוטו, חיים קודמים לפרנסה, אבל הוא הסביר את זה באופן נוסף, כדברי חז"ל, "מאן דיהיב חיי יהיב מזוני", אם נבקש חיים, יהיה מוכרח שיתנו לנו מציאות של פרנסה, זה תפילה שבאה בדרך עקלתון, חשבון, האדם מחשב את הדברים, המדרגה הזו נקראת בלשון חז"ל במידת מה "עיון תפילה" לא שזה בדיוק אותו דבר רק מאותו שורש, שהאדם מעיין בתפילתו אם היא נתקבלה או לא נתקבלה. כל כגון אלה, הגדרת הדבר היא, שהאדם פונה לבורא עולם בחשבון, באופן של "דרך עקלתון". עד כדי כך שמבואר בדברי רבותינו, שפעמים, כביכול, שערי שמים נסתתמו, וצריך ללכת בדרך עקלתון ע"מ למצוא פתח ראוי להכניס את תפילותיו, כמו שמצינו במנשה שחתר לו הקב"ה תחת כסא כבודו והחזירו בתשובה, מעין אותו דבר כשהשערים נעולים, עדיין יש אופן למצוא פתח בדרך עקלתון "פתח לנו שער בעת נעילת שער", וכמו בחינת הטיה בחיבור של זכר ונקבה בתלה שבאופן שלא מצא לה בתולים שמבו' בגמ' שפעמים

עם ישראל אב ב"אורח מישר". אומות העולם אב דרך עקלתון

הגר"א אומר שעם ישראל משתייך לבורא במדרגת אב, כי יש לו שורש של גילוי של אב, אבל אומות העולם עיקר יחוסם הוא אחרי האם, כשהם נאסרו בעריות, באיזה עריות הם נאסרו? בעריות שמכח קורבה של אם ולא בעריות מכח קורבה של אב.

כל מציאות של אב מתגלה יותר בישראל ונעלמת באומות העולם, על אף שיש יחס מסוים גם באומות העולם, שלע-נין הקביעה לאיזה אומה הוא משתייך הדין הוא "הלך אחר האב", אבל עיקר גילויים הוא במדרגת האם שבהם ולא במדרגת האב, הגר"א אומר שהטעם הוא מפני שהעצמות כמו שאומרת הגמ' בנדה, ניתנות מן האב, ומכח כך האדם קם בתחיית המתים, אומות העולם, מה שהם לא קמים לתחיית המתים מפני שאין להם את העצמות של העצמות שמתגלים מכח האב, אבל עצם התפיסה שנקראת אב שייכת בישראל יותר מאומות העולם, זה עומק דברי הגר"א.

מדרגת האב שייכת בישראל כי אצל אומות העולם איזה אב מתגלה? אבות נזיקין, אבות של טומאה, אבות של מלאכה בבחינה התחתונה של מלאכת כפים, אבל אצל ישראל מה מתגלה? מתגלה האב העליון, האב של "אורח מישר", זה ההבדל העצמי בין מדרגתם של ישראל למדרגת אומות העולם.

כשאנחנו נמצאים כאן בהאי עלמא, עיקר הכח של המציאות שנקראת אב כמו שהזכרנו, זהו ראשי תיבות טמון, טמון, זה טומאה ומלאכות ונזיקין.

שהרי כאשר האדם נולד, למי הוא שייך באופן הניכר לעין כל? אל האם, שהיא היולדת אותו, אבל הכח שנמצא מהאב, הוא באיתכסיא, הוא בהעלם, כל' הקרא "לילה אמר הורה גבר", "לילה ניתן להריון ולא יום", שמציאותו היא באיתכסיא, זה נמצא בהעלם.

ולכן בעומק הנפש האדם לא חש את האב הקב"ה, בהתגלות, וזה העומק של ההעלם שבשביל לומר להקב"ה אבא, אב, באופן חושי, זה נמצא בטמון, זה נמצא באיתכסיא, זה לא נמצא בהתגלות.

בימים האלה, עשרת ימי תשובה, "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", ואיך אנחנו קוראים לו בשני התארים האלה בעיקר, "אבינו מלכנו", בימים האלה הוא לא

קים" בעשיית הדבר, אלא רק אמירה שהיא, ה"נתייעץ הקב"ה עם המלאכים", [ומכאן פתחון פה למינים], כמו שאומרים חז"ל, אבל בריאת האדם בפועל מכח מה היא נעשית? מכח "ויפח באפיו נשמת חיים".

ובהרחבה יותר, יצירת האדם מורכבת מכל הקצוות, יש את המעשה שביצירת אדם שמצד כך נאמר "נעשה אדם" ומצד כך כתוב "וייצר את האדם עפר מן האדמה", יש את הדיבור "ויאמר", אבל יתר על כן ביצירת אדם מכח שהוא מורכב מכל הקצוות וגם מהקצה העליון, מהאמירה באמצע, מהקצה התחתון של עשייה, אבל מהקצה העליון ממה הוא מורכב? הוא מורכב מ"ויפח באפיו נשמת חיים", וכדברי חז"ל כידוע "מאן דנפח מתוכו נפח", "מדיליה נפח", מתוכיות עצמו הוא נופח כביכול, בזה שונה יצירת האדם מכל שאר הברואים, כל שאר הברואים נבראו ממצייאות של הרכבה, שזהו במאמרות דיבור, כל דיבור הרי, מה ענינו? אותיות המורכבות זה עם זה, משא"כ הנ"פ יחה, היא כח אחד פשוט.

כמו שמבואר בדברי רבותינו, דבר זה מתחיל בר"ה, יום בריאת האדם שבר"ה מתגלה "לשמוע קול שופר", מה ההבדל בין דיבור לקול שמתגלה בקול שופר? בדיבור האדם מדבר ע"י הרכבה של אותיות, בקול שופר כאשר האדם תוקע בשופר, זהו קול פשוט שבא מכח שהוא נופח בפיו, אז במה הוא נדבק? ב"ויפח באפיו נשמת חיים", זה מה שהאדם דבק בו בשעת תקיעת השופר שזה הדיקיות בשורש היצירה של האדם.

ולעניינא דידן, העומק הוא, א"כ, יש באב את שני החל-קים, יש את הא' שבאב ויש את הב' שבאב, הב' שבאב לאיפה הוא שייך? להרכבה, ל"בראשית", להרכבת האותיות. והרכבת האותיות מהי? מאמר פיו יתברך שמו, זה השורש התחתון יותר,

אבל השורש העליון יותר של יצירת האדם, שאליו שייך הא' שבאב, האדם נברא כמו שהוזכר, מ"ויפח באפיו נשמת חיים" הוא נברא כביכול מנפיחת פיו יתברך שמו, זה כבר איננו הרכבה, בערכין, אלא פשוט, [פשוט יותר, ביחס לשאר נבראים, שהרי פשוט לגמרי זהו רק הוא יתברך שמו "פשוט בתכלית הפשיטות"], אבל הנפיחה כביכול היא מידה מסוימת של פשיטות בערך להרכבה של הדיבור, זה שורש יצירתו של אדם. ■ המשך בע"ה שבוע הבא מתוך

סדרת בלבביפדיה עבודת ה'.

"חיישינן שמא היטה", שיכול להיות חיבור שמגיע ממקום של היטה, זהו הניטי' מלשון נטיה כמו שהוזכר שזה ר"ת נזיקין וטומאה, זה האבהות שמתגלה

ואפילו אם האדם יזכה לקבל את השפע שהוא ביקש, שזה ינתן לו, אבל מקור השפע שהוא קיבל, מהיכן הוא קיבל אותו? מהקשר שלו להקב"ה באורח עקלתון, משם באה הפניה בנפש, משם באה הבקשה, וזה גופא, השפע שהוא עתיד לקבל הוא יקבל אותו ג"כ באורח עקלתון ולא ב"אורח מישר".

אבל האופן הפנימי שזו מדרגת האב האמיתית, מדרגת האב האמיתית היא באופן שהאדם חוזר אליו יתברך שמו באופן של פשיטות.

א' שבאב "אורח מישר". ב' שבאב דרך עקלתון

בדקות, שני האותיות של המילה **אב**, מרכיבים את שני החלקים האלה שהזכרנו עכשיו, יש את הא' שבאב ויש את הב' שבאב. הא' שבאב הוא האחד, הוא ה"אורח מישר", הוא הפשוט. הב' שבאב הוא שנים, כל שנים הרי, יוצרים מציאות שסותרים זה את זה, וממילא, הם פונים לצדדים, ומצד כך האדם פונה לבורא עולם כביכול, ממקום של "אורח עקלתון" ולא ממקום של "אורח מישר".

האב עצמו, א"כ, גונו בקרבו את שני החלקים האלה, הוא גונו בקרבו את החלק הזה של מה שמתגלה מצד מדרגת הבריאה שזה ב', "בראשית", והוא גונו בקרבו מצד מד-ריגת תורה שקדמה לבריאה, את הא' שמתגלה בא' של "אנוכי ה' אלוקיך".

שורש יצירת האדם נפיחת פיו ית'. שאר נבראים במאמרות

הרי בשורש יצירת האדם, כשהקב"ה ברא את האדם, הוא שונה מכל שאר הנבראים שנבראו. יצירת האדם שונה מכל שאר הנבראים בכמה שינויים, אבל שינוי אחד יסודי כל הנבראים כולם נבראו בעשרה מאמרות שבהם נברא העולם, אבל אדם הראשון, אמנם היה בבריאתו מידה מסוימת של "מאמר" כמו שאומר הקב"ה "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" אבל זה לא "מאמר" שבו גופא נעשה הדבר כמו שאר מאמרות שנאמר "ויאמר אלו-

מהלך רביעי - "יהא" רמוז ולא "יהיה"

המהלך הרביעי, הוזכר כאן בהגהות הרי"ף לר' יהודה פתיה, לשונו קצת סתום, ותוכן דבריו הן, שלא רמוז "יהיה" אלא רמוז "יהא", שהרי א' וה' מתחלפים באותיות לשה"ק. לפי"ז, "יהא" נרמז ב"היה", שהרי יש "היה", ויש גם "יהיה", אבל לא "יהיה" גמור אלא "יהא".

אמנם, כל אלו הם בגדרי רמזים, ואינם עיקר נקודת הדבר, אבל כיוון שהזכרנו את הנידון אזי הזכרנו את ד' מהלכים הללו. והתפיסה העמוקה היא, ששם הוי"ה הוא עצם ההיות שלמעלה מהתחלקות [ומכיוון שאלו רק רמזים בעלמא, לא הרחבנו בנידון, על אף שכל רמז לעצמו אפשר להרחיב בו, אמנם כדרכה של תורה אלו מים שאין להם קץ].

ואם לא נבראו העולמות וכל אשר בהם לא יוכל לי-
ראות אמיתת הוראת היוותו יתברך הנצחית בעבר
והוה ועתיד ולא יהיה נקרא בשם הוי"ה כנ"ל. וכן שם
אדנו"ת נקרא כן על הוראת אדנות היות לו עבדים
והוא אדון עליהם ואם לא היה לו נבראים לא יוכל
ליקרא בשם אדון

ליקרא בשם הוי"ה ושם אדנו"ת - כשאינן נבראים וכשיש נבראים

כמו שמאריך כאן הדברי שלום (אות ו'), שם הוי"ה יכול ליקרא גם כביכול אם עדיין אין נבראים, כי זה עצם היותו, אבל "אדון" לא יכול ליקרא רק כשיש נבראים. בדקות, גם שם הוי"ה הוא "היה הוה ויהיה", וא"כ הוא לא יכול ליקרא כך רק ע"י מי שתופס "היה הוה ויהיה". מי שהוא עצמו למעלה מ"היה הוה ויהיה" אזי הוא גם לא יכול ליקרא שם הוי"ה. שם הוי"ה שמוגדר כ"היה הוה ויהיה" זהו גילוי של קומת הנבראים בתוך עצמם, שיש מי שמכירו שהוא בה-בחנה של "היה הוה ויהיה". אלו הם עומק דבריו של הדברי שלום.

ועד"ז בשאר שמות כולם וכן בענין הכנויים כגון רחום וחנון ארץ אפים לא יקרא על שמם זולת בהיות נבראים בעולם שיקראו לו ארץ אפים וכיוצא בזה בשאר הכינויים כולם אמנם בהיות העולמות נבראים אז יצאו

פעולותיו וכוחותיו יתברך לידי פועל

כמו שהוא הגדיר לעיל, שפעולותיו עניינם הוצאה מהכח לפועל, שהפעולה בעצם מוציאה את הכח מהכח לפועל, זה נקרא פעולה.

ויהיה נקרא שלם בכל מיני פעולותיו וכוחותיו וגם יהיה שלם בכל השמות וכינויים בלתי שום חסרון כלל ח"ו.

כמו שהוזכר לעיל, הפעולות עניינם הוצאה מהכח לפועל, וזה גופא נקרא שמותיו וכינויו, שפעולותיו מתגלים בשמותיו וכינויו.

וענין טעם זה נתבאר היטב בס"ה פ' פנחס דרנ"ז ע"ב וז"ל פקודא תליסר וכו' דא ק"ש ואית למנדע דאיהו אקרי חכם בכל מיני חכמות ומבין בכל מיני תבונות וכו' אלא קודם דברא עלמא אתקרי בכל אילין דרגין ע"ש ברין דהוו עתידין להבראות דאי לאו הויין ברין בעלמא אמאי אתקרי רחום דיין

בינה וחכמה שמות אפי' בבכח, רחום ודיין שמות שכל גילויים בפועל

הוזכרו בדברי הרב ז"ל ד' שמות: חכם, מבין, רחום, דיין. ונבאר הבדל יסודי ביניהם. מצד החכמה והבינה, הוא חכם ובינה בעצם, ולכן הם שמות אפי' כשאין בריאה, שהרי הוא חכם. אבל מצד כך שאין בריאה גילוי שמות אלו לא יוצא מהכח לפועל. אבל רחום ודיין, הרי הוא מרחם על מי-שהו ודן מישהו, והשמות הללו לא יכולים ליקרא רק כשיש בריאה. ולכן אלו שמות שכל גילויים צריך לצאת מהכח לפועל, שאחרת אין בהם מציאות, שהרי אם הוא דיין את מי הוא דן, וכן רחום על מי הוא מרחם, יכול להיות שבבכח יש לו כזו מידה, אבל אין כזו מידה בפועל. משא"כ בחכמה ובינה, גם כשלעצמו הוא יכול להיות חכם ומבין, ובנוסף זה יוצא לפועל גם בבריאה, אבל יש לזה כביכול מציאות גמור רה בהיותו נמצא בבכח. ובדקות, זה נקרא פועל שבבכח.

כל ההגדרות הנ"ל הם לאחר גילוי ראשון

ונדגיש. בדקות, כל ההגדרות הללו הם רק לאחר תחילת

שאלה זו הסתכלותה הוא ברצוא ושוב, וכמו שהרב ז"ל יכתוב מיד, שזה נקרא הסתכלות 'כמצץ מן החרכים', רק באופן של רצוא בלא אופן של שוב.

וענינו כאשר הזכירו חז"ל במשנה הנ"ל כל המסתכל בד' דברים אלו ראוי לו שלא בא לעולם [מה למעלה מה למטה מה לפניו מה לאחור וכל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם]. וע"כ לא נוכל להרחיב ולהעמיק בחקר רתם. אמנם נבאר בע"ה ראשי פרקים כמצץ מן החרכים בלתי הסתכלות בדברים העמוקים והמשכיל על דברינו אלה ימצא טוב טעם ודעת אם יבינהו. והנה ענין החקירה הזאת אשר שואלים למה בריאת עוה"ז היה בזמן שהיה ולא קודם או אח"כ.

זמן בריאת עולם השבירה והתיקון - ולפי"ד ביאור שאלת חקירה ב'

כידוע מחלוקת ר"א ור' יהושע אימתי נברא העולם, כ"ה באלול או כ"ה באדר. גם למ"ד שנברא בכ"ה אלול, ידועים דברי הרש"ש מיסוד דברי האריז"ל שזה לא היה בכ"ה אלא ב"ז. בכללות ממש [אלו הם סוגיות לקמן], כידוע היה את עולם השבירה ועולם התיקון, עולם השבירה זה שם ב"ן, ועולם התיקון זה שם מ"ה. א"כ, מה שנאמר שנברא העולם בכ"ה באלול, זהו עולם התיקון, אבל בעצם העולם כבר התחיל להיבראות קודם לכך, שהרי עולם השבירה קדם לכך, והוא התחיל להיבראות ב"ז באלול, ביום השבת. ואז יצא הג"ר של הב"ן, ולאחר מכן בשבעת ימי השבוע יצאו הז"ת של הב"ן, ובשבת השניה יצא ג"ר ומ"ה, ובכל ששת ימי המעשה ושבת שלאחר מכן יצאו ז"ת דמ"ה, והם נקד ראים ששת ימי בראשית ושבת.

עכ"פ, יש סדר אימתי התחילה הבריאה, עולם השבירה התחיל ב"ז באלול, ועולם התיקון התחיל בכ"ה באלול [וזו תמצית הדברים, כמו שהביאם השמן ששון על אתר]. לפ"ז, השאלה של חקירה ב' היא, מדוע התחילה הבריאה ב"ז באלול ולא קודם לכן. אמנם, גם ב"ז באלול לא התחילה הבריאה, שהרי ב"ז באלול התחילה השבירה, וקודם י"ז באלול היו עולמות שקודמים לכך. ולכן הרב ז"ל יתחיל להסביר כאן את כללות העולם ממש, כמו שיבואר מיד

בדבריו. ■ המשך בע"ה שבוע הבא מתוך סדרת עץ חיים למחילים.

הגילוי, דלפני תחילת הגילוי לא מגדירים שום דבר, חכמה ובינה זה כבר ספירות, וכל ההגדרות הללו הם שלבים בגי' לויים. יש שלב גילוי של חכמה ובינה, ויש שלב גילוי של רחום ודיין, ורחום דיין כיוון שהוא יותר קרוב לעולם הנבראים אזי הוא גילוי יותר תחתון. אבל כל מה שנאמר כאן, בכל ההגדרות שלא יהיו, זהו לאחר שהיה גילוי ראשון, ולאחר שיש עשרה ספירות הכמוסות במאצילן כידוע, אזי יש כבר תחילת הויה של כל דבר, ולולי זה, כל הנידון שדנים כאן איננו קיים.

אלא ע"ש בריין דעתידין וכו' ובפ' בא דמ"ב וז"ל דאי לא אתפשט נהוריה על כל בריין איך ישתמודעון ליה ואיך יתקיים מלא כל הארץ כבודו.

סיכום הדברים בקצרה [אלו הם הקדמות לעץ חיים], בחד קירה הראשונה נתבאר טעם סיבת הבריאה, והגדרת הדברים היא, שהבריאה תכליתה היא לצורך כך שיהיה מציאות של גילוי של הבריאה, שבבריאה יתגלה פעולותיו וכוחותיו ית"ש, ואז יש גילוי של שמותיו וכינויו. ובעומק, כל ההגדרה היא, כי כך חקקה חכמתו ית"ש, שרצונו שיתגלה שמותיו וכינויו ע"י פעולותיו וכוחותיו שיצאו מהכח לפועל. וזה גופא הגדרה, לא 'למה' נבראה הבריאה, אלא 'מה' חקקה חכמתו ית"ש ומה יוצא מהכח לפועל.

החקירה ב' היא קרובה אל שאלת מה למעלה ומה למטה מה לפניו ומה לאחור במס' חגיגה פ' אין דורשין

כללות גדר הדבר הוא, ששאלת 'מה למטה מה למעלה' זו שאלה שהאדם שואל מעבר לגבול השגתו.

והנה להיות השאלה זו עמוקה מאד אשר כמעט מסתכן האדם בהעמיק הסתכלותו בחקירה זו.

גדר ההסתכלות בשאלת 'מה למטה מה למעלה'

אומר הרב ז"ל שבהסתכלות בשאלה זו יש סכנה, כיוון שזו הסתכלות מעבר לגבול השגתו כמשנ"ת, ולכן גדר הדבר בכללותו הוא, שהסתכלות בשאלה זו היא ברצוא ושוב. דבר שיש לאדם השגה בו, הוא יכול לראותו ב'שוב', אולם דבר שהוא רק מקיף אליו, אזי הוא מסתכל עליו ברצוא' ושב למקומו, 'אם רץ ליבך שוב למקום' כלשון הס"י. א"כ,

כמן יוסב. וכתוב (יחזקאל, י, י) לאופנים להם קורא הגלגל באזני. ובסודי רזא כתב, הפנימי קרוי אופן, והחיצון גלגל. ויתר על כן, לאופן יש חשוק. ועיין רש"י (מלכים, א, ז, לט) וחשוקיהם: הם עגולים סביב, שהוא קישורין.

ועוד. עיין רש"י (מלכים, א, ז, לז) ופירוש וגביהם, הוא מרכזי האופנים שבתוכה סובבים המקלות הללו, ונקראים גב לפי שהיא הגובה שבאופן בשכבו על הארץ, וכן כל מרכז העיגול היא הגובה שממנו, לפי שכל הצדדים נמשכין ממנו.

ישר יושר ג' קווים, ללא אחור. וכתוב (יחזקאל, י, יא) בלכתם אל ארבעת רבעיהם ילכו, לא יסבו בלכתם, כי המקום אשר יפנה הראש אחריו ילכו, לא יסבו בלכתם. שאע"פ שמהותם עיגולים (עיין ערך קטן עיגולים) כל תנועתם ביושר, ודו"ק. וכמ"ש בערך קטן עיגולים בשם ר' חמאי גאון שנוטים לצד אחד. ודו"ק היטב. ועיין ערך קטן עתיק.

שערות סוד שער עליון באדם שע"י נעשה שער תחתון, מלכות. ועיין עמק המלך (שי"ד, פק"א) ובקדושה הדל"ת של מלכות, והיא שער החיצון אשר נבראים ממנה ד' שורות אופנים בעולם העשיה, תחת ידי סנדלפון אליהו ז"ל.

אזני כתיב (יחזקאל, י, יג) לאופנים להם קורא הגלגל באזני. אזני דייקא.

חוטם אופן, אף-ון. הקטנה של אף. כי עיקר הפרצוף אשתמודע בחוטמא. וזהו פנים. וכל זה אם יש אופן אחד, אולם אם יש פנים נוספות זהו הקטנת הפנים. ועיין סודי רזיא (אות ת, ט) ואופניא"ל השר מנהיג האופנים, וממונה עליהם. ועי"ש בהרחבה.

פה בשורש אופן הוא אחד. ונפרט לארבעה, בסוד היולי וארבעת היסודות, ועיין ערך קטן יחידה. ובהתפרטותו הוא סוד אות ד'. וכתוב (מלכים, א, ז, ל) וארבעה אופני נחשת למכונה האחת. ועיין יחזקאל (א, טו). ועיין זהר חדש (מ, ע"א).

ועוד. דבר דבור על אופניו (משלי, כה, יא). ועיין רש"י שם, ואין זה מגזרת אופן וגלגל, שאלו כן היה נקוד פת"ח תחת הפ"א כמו האופנים, ולא יפול בו נקודת חטף קמץ. ועיין סודי רזיא (אות ת, ו) והאופנים מוקפים כתפוח זה, תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופנים. ועי"ש, ולפי שסנדלפון עומד אצל האופנים, גלגל לקבל התפלה, נקרא אופן. ועיין זה"ק (ח"ג, רכת, ע"א) אופנים מצפצפן בדבור, דאיהו אדנ"י בשמאלא.

עינים - **ש**בירה כתיב (יחזקאל, א, לז) מראה האופנים

אור א"ס יש בו אופנים בלי סוף. עיין אדיר במרום (ח"א, מאמר מצחא דגולגלתא) ונמצא שלבחינת הארה שהוא ענין הרצון ומקור לבחינת הנמצאים נקרא בו בשם א"ס, כי יכולה להיות בכל כך אופנים שאין סוף לכם להם וא"ס לשום צד מהם ויכולים להיות בלי שיעור כלל.

ועיין כתר שם טוב לר' אברהם מקולוניא, וז"ל, וכן אתה מוצא חשבון של ארבע אותיות בחשבון מרובע למנין קפ"ו, וכן מקו"ם, וכן סכום אותיות של פוע"ל, וכן עולה בגימט' ע"ל הכס"א, לומר שהוא פועל וסובל הכל בחכמתו, וכן עולה אופני"ם, לומר שהוא מגלגלם, ואל"ף אחד יותר, כי הוא אחד על כולם. ושורש האופנים באחד העליון היורד לעולם תחתון.

עיין ערך קטן אריך, שהוא סוד חידוש מהותו של אופן.

צמצום גדר סביב. ועיין רש"י (מלכים, ז, כח) וארבעת האופנים במכונה, מסגרות מכאן ומסגרות מכאן, מארבע צדדין.

ועוד. מיצר - מצרים. ועיין ציוני (בשלח) וכשנשתברו אותן האופנים, נשתברו אופני כוחות מצרים למטה, עיי"ש.

קו אופן אחד מתוך האופנים שבא"ס, הוא הארת קו אחד דק. ועיין פתחי שערים (נתיב שבירת הכלים, פתח יב) והוא בסוד חיות ואופנים, וכתוב ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם וגו', כי רוח החיה באופנים, והוא מסוד חוט א"ס הנמשך במקום הצמצום והרשימו. ודו"ק שלא רק התנועה מחוט זה, אלא כל שורש אופן מחוט זה. ולמטה נחלק לד' אופנים. ועיין ברית מנוחה (הדרך השנייה) אופנים בראשם אורפניא"ל (והיינו ששורשו באור א"ס, שא"ס לפניו כנ"ל ערך קטן א"ס). ובקו נמשך פנים אחד ממנו, ולמטה נתפשטו לכמה פנים, ד' פנים. עיין ערך קטן פה.

עיגולים עיין רבינו בחיי (בראשית, כח, יב) מצינו ביחזקאל (א, ה, כז) שהזכיר תחילה חיות הקדש שהיו המלאכים, ואחר ירד אל האופנים שהם הגלגלים לדעת כל המפרשים, והיסודות לדעת הרמב"ם ז"ל. ועיין ספר היחוד לר' חמאי גאון, האופנים הם הגלגלים אלא שיש הפרש גדול ביניהם, שהאופן נוטה לצד אחד. ועיין מפתח הרעיון שהיסודות שםם אופנים, ויסוד הדברים ברמב"ם, כנ"ל. ועיין עץ חיים (ש"א, ע"ג. ושם ש"ב, ע"ב) י' גלגלי הרקיע הנזכר בהקדמת התיקונים, והם נקראים אופנים, אשר הם הרקיעים הסובבים עלינו בעולם השפל ובעולם החומרי הזה.

ועוד. עיגול - עגלה. וכתוב (ישעיה, כח, כז) ואופן עגלה על

נפש דנוקבא דיצירה, ולהיות שבשאר העולמות לא היה כן שהוא עצמו ישמש לתתא, לכן עליו נאמר והנה אופן אחד בארץ. והבן שמלכות דיצירה ירדה בפועל לראשית העשיה. וזהו עיקר החידוש של אופן בארץ. ודו"ק היטב.

אבא סוד קדוש באבא. ועיין חולין, צד, ע"א. ועיין ספר הפליאה (ד"ה ודע והאמין שיש אופן אחד) וכשישראל אומרים קדוש קדוש קדוש, האופנים מרננים כמו רנן שעושים בתופים ובמחולות ואומרים קק"ק.

אמא עיין תיקונים (תיקון ה', כ, ע"ב) שב"א מאן איהו, כאשר יהיה האופן בתוך האופן, ואינון את המאור הגדול ואת המאור הקטן, ואינון גוף וברית, לקבלייהו חמה ולבנה, דאינון לקבל אמא עלאה ותתאה. ושם (כג, ע"א) אימא תתאה מקננא באופן, דאתמר ביה והנה אופן אחד בארץ. ועיין עץ חיים (שער מ"ד, פ"א, מ"ת, סוד אמא תתאה מקננא באופן) וז"ל, ובעולם העשיה, אין ט"ס ראשונות מתגלין כלל, רק העשירית של נוק' דז"א בלבד, וז"ס אמא תתאה מקננא באופן, ודו"ק. ועיין שער מ"ז, פ"ב, ופ"ה, ופ"ו. ושער מ"ח, פ"ג.

א"ד סוד קול. וכתוב (יחזקאל, ג, יג) וקול כנפי החיות משיקות אשה אל אחותה, וקול האופנים לעמתם, וקול רעש גדול. וכתוב (נחום, ג, ב) קול שוט וקול רעש אופן. אופן, גימט' קול עם הכולל, כ"כ בפירוש ר"י דמן עכו לספר יצירה.

ועוד. סוד מדות, מדרגת מדה כנגד מדה. ועיין רש"י (משלי, כ, כו) וישב עליהם אופן, גלגל מדתם השיב עליהם, וינהגו בכבדות כנגד והכבד את לבו.

ועוד. עיין ראב"ד (ספ"י, פ"א, מ"ב) ואופנים בגימט' פז"ק, והוא נחלק לי"ב שבטי י-ה.

נוק' עיין רש"י (מלכים, א, ז, לג) וגביהם: בויל"ש בלע"ז, הם הנקבים.

ועיין עץ חיים (שער מ"ז, פ"ו) נשמת נוקבא דז"א דיצירה הוא סנדלפו"ן, והרוח שלה הוא מיטטרו"ן ב', והנפש שלה ג"כ סנדלפו"ן. ואינה נשמה שלה עצמה, רק כח אותו סנדלפו"ן שהוא נשמת הנוקבא כלם, וממנו נמשך ז', וע"ז התחתון נאמר והנה אופן אחד בארץ, במתניתא תנא זה סנדלפו"ן וכו', ולהיותו נפש דמלכות נקרא ארץ, לכן עליו נאמר אופן

אחד בארץ. ועיין ערך קטן מלכות ונפש. ■ המשך בע"ה בשבוע הבא

נכתב על ידי הרב שליט"א במיוחד לעלון זה להארות, הערות, והוספות: rav@bilvavi

וגו', וגבתם מלאת עינים סביב. ועיין גר"א (ספד"צ, פ"ב) לאופנים קורא להם הגלגל באזני, והוא גלגל עינא. ואמר כעין תרשיש, כידוע שהעין דומה לים וכו', ואמר וגביהו, הן גבנינון, וגובה להם, הוא גבתא דעינא, עי"ש. ועיין תיקונים (קכו, ע"ב). ובביאור הגר"א שם, סוד האופנים סוד הנקודות, בחינת שורשם בעינים כנודע, ס"ג דס"ג. ועיין סתרי תורה, והאופנים ינשא"ו לעמת"ם, לא ישא"ו פני"ם מעו"ן המו"ת, ולפני"ם ה"ם ישא"ו את עונ"ם, עי"ש.

עתיק עיין עץ חיים (פ"ג, פ"א) ירדו ז"ת דמלכות דיצירה, ובתוכם מלכות לבדה דאצילות מתלבשת תוך א"א דעשיה, וגם זה דרך מסך שבין יצירה לעשיה. וז"ש מלכות מקננא באופן. ונקרא ע"י, ומתלבשת תוך א"א דעשיה. ועי"ש שער מ"ח, פ"ג.

ועוד. עתיק סוד רוחב, עובי. אריך, סוד אורך. ועיין רש"י (מלכין, א, ז, לג) אופן בתוך האופן שתי וערב, כמו שאמר ביחזקאל (א, טז). ועיין רש"י (שם, לז) אופן בתוך אופן, למען יוכל להוליכם אל אשר יהיה הרוח והרצון להוליכם, שמה יוליכם מבלי שיצטרך להפכם אנה ואנה. ובעומק כי כולו פנים, כי בעתיק כולו פנים. וזהו אופן, נוטריקון, אור-פנים. ועיין ראב"ד (ספ"י, פ"א, מ"ב) מלשון פנים, כי האופנים כוללים כל הפנים. ועיין פירוש הר"י דמן עכו לספ"י, ואופניהם הם הגלגלים העליונים שיחזרו כל ההיות פנים ואחור בתנועתם.

ויולידו החום בתנועתם, ומהם יצאו החום והשרפים ותולדתם מהאש ההוא, שהאופנים אינם שרפים, והשרפים הוא אש שורף (עיין ערך קטן גבורה, וערך קטן רוח). ושם כתב, ולשון אופנים מגזירת פנים, שלכל מקום שחוזר שם פונה, כי הוא עגול. ועיין פירוש אוצר השם (שם, פ"א). ועיין סתרי תורה, פנים ואחור (גימט') שסוד"ם רו"ח אופני"ם. ועיין מפתח השמות (שמות).

אריך סוד האורך. עיין סודי רזיא (אות ת) והייתי תמה בעצמי כשהאופן הראשון מגיע במזרח מן הדרום לצפון, מכלל שהאופן השני שהוא בצפון אין מגיע מן המערב למזרח שבקרו מזרחית אינו נוגע אותו האופן השני, לפי שקרו מזרחית מלא כולו מאותו העובי של אופן הראשון כמו שבכאן כאשר יהיה האופן בתוך האופן ב"אורך" האופן הקבוע בתוך האופן לעבר "רחבו" (עתיק) כדי שישונו לכל עבר פניו.

ועיין עץ חיים (שער מ"ז, פ"ו) אופן אחד בארץ. עולם העשיה, סוד רישא דא"א שבו המגולה, הוא עצמו סנדלפו"ן, שהוא

האם מהלך הרב תואמת גם לבני אמריקא

שאלה כללית בכל מהלך העמוק והפנימי והאמיתי, של הרב.

השאלה הזו חוזר כמעט בכל פעם כשאני אומר דברי הרב לאחרים כאן באמריקא, כשאני רוצה להנות אחרים מתורתו של הרב ולהאיר להם קצת אור, וגם ממה שאחרים מבני אמריקא אומרים לי לאחר שקוראים בהספרים או כששומעים דברי הרב בהשיעורים. (ולא כל אחד אומר זאת, רק שיש הרבה בני"א אומרים זאת לי, ויש להם את הקושי דלהלן שאני מבאר). והוא, שכיון שהרב חי בארץ ישראל והרב מדבר בהשיעורים ליושבי ארץ ישראל (ובפרט השיעורים שנאמרו לבני עלייה), האם כל המהלך העמוק והפנימית של הרב בשיעוריו תואמים רק ליושבי ארץ ישראל, שבדרך כלל השומעים שם הם יותר חזקים בנפשם, יותר תמימים, ויותר אמיתיים? ומשום ש"אמת מארץ תצמח", שהרב מדבר ממקום מאד אמיתי של תורת אמת, מהלך "אמת אמיתה", שהוא יותר תואמת לבני ארץ ישראל ובפרט לבני עלייה (ובפרט הספרדיים, שבדרך כלל הם יותר תמימים)?

ויש נפקא מינה גדולה בזה, לבני אמריקא שקוראים בספרי הרב (ויש מהן ששומעים להדרשות אבל מסתמא הם רק יחידים, אלא לא ביררתו), שיש להם קושיים בהרבה דברים שהרב אמר, וקשה להם לקבל, ועל אף שהרבה פעמים הם חשים מאד שהרב אומר האמת, אבל בני חו"ל ובפרט אמריקאים לא מורגלים בכלל למושגים כאלו ובפרט לבקש אמת כל כך, ובודאי יש כאן הרבה ביקוש לאמת אבל נראה כאן שביקוש כאן בחו"ל הוא באופן אמת חלקית אבל לא אמת אמיתה (והראי' לכך, דאם בני"א כאן היו מבקשים אמת לאמיתה, אז היו באים לדור בא"י וכמו שהרב תמיד אמר לבני אמריקא), וא"כ הרבה הבני אמריקא כשקוראים דברי הרב אינם מסוגלים כלל לקבל את מה שהרב אמר וכ"ש לשנות את דרכם ואת מהלכי החשיבה שלהם.

ובאמת מטפל יהודי יר"ש אחד אמר לי, שהרב התגדל בא"י והרב אמר כל דבריו ליושבי א"י ולבני עלייה וא"כ הוא סובר שכל המהלך של הרב אינו תואמת לאמריקאים, ושהאמריקאיים צריכים דרך מאד שונה, דרך של דגש על הנקודות הטובות שלהם, דרך של "חיזוק" ולא "תביעה", דרך שמדגיש רק לשמוח בחלקם בעבודת ה', ולא לדרוש מעצמם הרבה מדרגת והרבה עלייה עמוקה כ"כ כמו שהרב מתאר, ומשום שהבני אמריקא מתגדלים בסביבה של טומאה גדולה כ"כ של הגויים וכמעט לא שייך להם להגיע לגדלות באותו רמה של בני ארץ ישראל.

א"כ, זהו השאלה: האם המהלך הפנימי והעמוקה בהשיעורים והספרים של הרב הם שייכים בעיקר ליושבי א"י ולא לבני אמריקא? אני אתן דוגמא להבהיר את השאלה. ראיתי כאן שרבים

מבני אמריקא, אפי' אצל אלו שמאד שקועים בהבלי עוה"ז, שדרגתם ברוחניות הוא ברמה מאד נמוכה, ויש להם כל המכשירים וכלים המשחיתים ואינם מסוגלים לפרוש עצמם מהן, (אבל ברוך השם, לעולם הקדושת היהודי זועקת מתוך תוכם, והם רוצים רוחניות ובפרט בעניני אמונה והשגחה פרטית ובענין סיפוק ושמחת הנפש), ואע"פ שהם שקועים בהטומאה של מדיה ואינטרנט, מ"מ הם אוהבים לשמוע שיחות (במכשיר חכם שלהן או בהאינטרנט... זהו המציאות הכואבת ששולט כאן), הרה"צ ר' מייליך בידרמן שליט"א, מלעלוב שיש לו דרך מאד חיובית לכל סוג יהודי בכל מדרגה שיהא, וראיתי כאן שהרבה בני עלייה לומדים הדרך של ר' אביגדור מיללער, וגם הספרים של ר' שמשון פינקוס הם מצויים מאד אצל בני עלייה, אבל עכ"פ הכל אוהבים לשמוע לר' מייליך בידרמן, וזה אומרת הרבה על כל המציאות של בני אמריקא, שהם נצרכים מאד לדרך חיובית מאד שאינו מדגיש חסרונותיהם, דרך שנותן להם "הרגשה טובה לעצמם", דרך מאד פשוטה של "חיזוק" ולא דרך עמוקה של תביעה נפשית. ... זה מה שהבני אמריקא רוצים לשמוע. (ועל אף שהאדמו"ר מלעלוב ג"כ תובע ואומר מוסר, מ"מ הוא עושה זאת בדרך כלל באופן של בדיחות וסיפורים שהאנשים אוהבים מאד לשמוע.)

(ואם אפשר לומר עוד, האם האפשר לומר דכל המהלך של הרב לכאורה תואמת בעיקר לבני עלייה שם ממש יחידים בדור, שיש להם יסוד אש חזק של עלייה תמידית ותביעה תמידית מעצמם? (אמנם לכאורה כל אדם יכול להנות מדברי הרב עכ"פ בעניני חכמת הנפש אפי' אם אינם יכולים לקבל את דברי הרב בעניני עבודת ה' פנימית.)

יישר כחך להרב על כל הקדושה והטהרה וכל אורו של משיח שהרב מאיר עלינו! יזכה הרב וכולנו לגאולה השלימה בקרוב! בתודה, תלמידך

תשובה

גם בארץ ישראל רובם לא מחפשים דרך זו...

לעולם אין דרך אחת לכולם, וזו רק אחת מן הדרכים. וכל אחד עליו לחפש את דרכו המתאימה לו.

אצל בני חו"ל, פעמים רבות אין זה "דרך", אלא פשרנות ורצון גם לעולם הבא וגם לעולם הזה יחד. ואין כזו דרך...

דרכינו אינה "תביעה", אלא בירור מדויק, והבירור המדויק תובע מצד עצמו... ■ המשך בע"ה בשבוע הבא מהארכיון של שו"ת

נא לשמור על קדושת הגליון

שיעורי "בלבבי" מופיעים ב"קול הלשון" בארץ 073.295.1245 | USA 718.521.5231

להצטרפות לרשימת העלון | לכל ענייני העלון | לקחת חסות עבור עלון info@bilvavi.net

רכישת ספרי הרב: ספרי אברמוביץ משלוח ברחבי העולם 03.578.2270 | books2270@gmail.com

דרושים מתנדבים לשכתוב שיעורי הרב. לפרטים נא ליצור קשר 053.319.7481 / info@bilvavi.net

ספרי מאה שערים רח' מאה שערים 15, ירושלים 02.502.2567 | ספרי אברמוביץ רח' קוטלר 5 בני ברק 03.579.3829